Erfgoed VIERSPRONG

Deze brochure is een uitgave van de intergemeentelijke onroerend erfgoeddienst IOED Viersprong. De IOED is een deelwerking van Erfgoed Viersprong en werkt rond bouwkundig, archeologisch en landschappelijk erfgoed.

Meer info?
Erfgoed Viersprong
www.erfgoedviersprong.be

V.U. Elsie Sierens, Sint-Antoniusplein 10, 9860 Oosterzele

Op stap met
Ferraris (7,6 km)

De legende van Livinus

Ferrariswandeling
Sint-Lievens-Houtem

In 2026 is het 250 jaar geleden dat de beroemde Ferrariskaart werd gemaakt.

Tussen 1771 en 1778 doorkruiste graaf Joseph de Ferraris, generaal bij de Oostenrijkse artillerie, de Oostenrijkse Nederlanden om het hele gebied in kaart te brengen. In zijn kielzorg volgden heel wat landmeters, tekenaars en militairen. Met ongelofelijke precisie werden 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten afgeleverd.

Hoewel de kaarten initieel werden opgemaakt voor militaire doeleinden, kunnen we heel wat leren over het landschap op het einde van de 18de eeuw. Hoe sterk lijkt het landschap dat graaf de Ferraris zag nog op het landschap van vandaag?

Voor elke gemeente van het werkingsgebied werkte de ntergemeentelijke onroerend erfgoeddienst Erfgoed Viersprong een wandeling uit. Deze routes verbinden het erfgoed met het landschap en omgekeerd. Wandel mee en ontdek het zelf!

Coverfoto Smoorbeekvallei © gemeente Sint-Lievens-Houtem

Sint-Lievens-Houtem

Trage wegen doorkruisen het zacht glooiende landschap rond Sint-Lievens-Houtem. De heilige Livinus is er alomtegenwoordig. Of hij echt bestaan heeft, daar zijn historici al lang niet meer zeker van. Deze wandeling start op één van de mooiste marktpleinen van Vlaanderen, waar nog elk jaar met Houtem Jaarmarkt geschiedenis wordt geschreven.

Op de Molenkouter wacht een eerste panorama op de omgeving. In deelgemeente Letterhoutem ligt het Sint-Pietershof er vandaag verlaten bij, maar ooit voedde de hoeve de monniken van de Gentse Sint-Pietersabdij. De Smoorbeekvallei is hemels stil, alsof er elk moment een ree je pad kan kruisen. De Vlaamse Ardennen tonen zich op hun mooist vanop de voormalige Romeinse weg tussen Tongeren en Wervik. Via de Tramroute gaat het naar de Sint-Lievenskapel, waar bedevaarders eeuwenlang genezing kwamen afsmeken. Een netwerk van tegelpaden brengt je tenslotte terug naar de Markt van Sint-Lievens-Houtem.

Foto © gemeente Sint-Lievens-Houtem

De legende van Livinus

Startpunt

Marktplein 1

Eilandmolen 2

Sint-Pietershof 3

Balei 4

Sint-Lievenskapel 5

Wandelroute

Café Bij Kleine Mien

Café-resto De Gouden Leeuw

Café 't Champetterke

Afstand
7,6 km

Gratis parking
Hofkouter, Hofkouter 4, Sint-Lievens-Houtem

Openbaar vervoer
Aan halte 'Kerk' op het Marktplein stoppen buslijnen 45 (Wetteren – Zottegem) en 49 (Gent-Sint-Pieters – Geraardsbergen).

Niet bewegwijzerd.
Niet geschikt voor rolstoel, kinderwagen en driewieler.

Route

Het driehoekige **Marktplein van Sint-Lievens-Houtem (1)** is de tweede grootste markt van Vlaanderen. De winterjaarmarkt op 11 en 12 november is door UNESCO erkend als werelderfgoed. De traditie van de jaarmarkt wortelt in de Livinusverering.

Het Marktplein van Sint-Lievens-Houtem

1

De driehoekige Markt die we vandaag kennen, was in de tijd van de Ferraris nog een dries. Dat is een gemeenschappelijke weide waarop 's avonds het vee verzameld werd om de nacht door te brengen. Op de kaart zien we een beek passeren aan de zijkant. de Ferraris tekende ook een houten brug op de kaart. In de langwerpige vijver op het einde van het Marktplein, ter hoogte van wat nu de Paardenmarkt is, werd vis gekweekt. De beek en de vijver werden gedempt tussen 1858 en 1890.

Voor het stadhuis staat de schandpaal. Aan deze paal werden mensen vastgebonden die veroordeeld waren voor godslastering, gokken, landloperij, kleine diefstallen... De straf werd uitgevoerd tijdens de markturen of na de hoogmis. De paal is niet afgebeeld op de Ferrariskaart. Hij zou pas opgetrokken zijn op het einde van de 18de eeuw.

Foto © MAF

Geschiedvervalsing

Livinus was een Ierse zendeling die in Vlaanderen kwam prediken. Hij werd vermoord op 12 november 657 in Sint-Lievens-Esse en begraven in de Sint-Michaëlskerk van Sint-Lievens-Houtem. Zijn lege praalgraf bevindt zich rechts van het koor. Peter Paul Rubens vereeuwigde zijn marteling op doek in 1633. Op het schilderij zien we rovers de tong van de heilige uittrekken. In 843 werd Livinus heilig verklaard en in 1007 werd hij overgebracht naar de Sint-Baafsabdij in Gent. Dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. De kist bleek zo zwaar dat de stoet al halverwege het Marktplein van Sint-Lievens-Houtem moest halt houden, daar getuigt het Livinuskruis van midden de Markt. Tussen de abt van de Sint-Baafsabdij en Sint-Lievens-Houtem werd toen afgesproken om toch de resten naar Gent over te brengen, maar die elk jaar terug naar Sint-Lievens-Houtem te brengen voor een blitsbezoek. In het kielzog van de jaarlijkse bedevaart ontstond zo de zomerjaarmarkt. Later werd ook op de sterfdatum van de heilige een winterjaarmarkt georganiseerd. In 1540 verbood Keizer Karel de jaarlijkse bedevaart, maar de jaarmarkten bleven wel bestaan. Vanaf de 17de eeuw won de winterjaarmarkt steeds meer aan betekenis.

Het verhaal over Livinus is doorspekt met details en jaartallen. Toch is het een verzinsel dat uit de koker van een monnik van de Sint-Baafsabdij komt. De biografie van Lebuinus van Deventer was de inspiratiebron. De Sint-Baafsabdij bezat veel eigendommen in Sint-Lievens-Houtem. Door een nieuwe heilige te creëren, konden bedevaarders warm gemaakt worden naar Sint-Lievens-Houtem te trekken. Het verhaal zat zo goed in elkaar dat het generaties lang voor waar werd aangenomen tot historici in de 20ste eeuw argwaan kregen.

Stap het kerkhof op en hou links aan van de Sint-Michaëlskerk. Van de oorspronkelijke kerk in Romaanse stijl zijn alleen nog het koor en een zijtorentje bewaard. In 1769 werd de kerk herbouwd.

Links van het kerkhof staat de pastoriewoning, maar die is op de Ferrariskaart niet te zien. De pastorie werd pas in 1780 opgetrokken.

Textielfabriek

Aan de T-splitsing op het kerkhof ga je rechtsaf, om wat verder links mee te draaien en onder de in cortenstaal opgetrokken Livinuspoort door te stappen. De poort staat op de brug over de Cotthembeek. In de 18de eeuw bevond zich aan de overkant van de beek nog een weide, met een moeras aan de rand ervan. In 1911 bouwde de familie Saey er samen met enkele zakenpartners een grote textielfabriek, waar lakens en handdoeken werden geproduceerd. Tot 1977 was dit één van de grotere werkgevers van de gemeente. Nu bevindt zich op deze site het cultuurcentrum 'De Fabriek'.

Voor het speelplein sla je linksaf. Een houten vlonderpad brengt je door het in 1998 aangelegde Eilandbos. Op de plek waar de Cotthembeek onder de straat doorloopt, hoor je duidelijk een waterval. Enkel de ijzeren resten van de vroegere **Eilandmolen (2)** zijn nog zichtbaar.

Foto © MAF

De Eilandmolen

2

De watermolen werd in de middeleeuwen door de Gentse Sint-Baafsabdij verpacht. Er werd graan gemalen. Het verval bedraagt 4,5 meter. De laatste molenaar was Remi Van Steenbergen, die er in 1959 mee ophield. Het molengebouw deed nadien nog even dienst als cafeetje, waarbij de molenstenen als tafel werden gebruikt. De molen en de omgeving zijn beschermd als dorpsgezicht. De tuinafsluiting van het huis naast het molengebouw bestaat uit halve maalstenen.

Op de kaart van de Ferraris zie je twee hoofdgebouwen en een kleiner bijgebouw. Waar zich nu het Eilandbos bevindt, lagen vroeger vijvers die dienden als buffer om het waterpeil te regelen, zodat de molen ook bij lagere waterstand kon blijven malen. De molenvijvers verdwenen in de jaren 1950.

Foto © MAF

De vroegere Muelenstraete is herdoopt tot **Eiland**. Hier ga je rechtsaf. Aan het eerste kruispunt hou je links aan op Eiland. Ter hoogte van huisnummer 44 neem je rechts een geasfalteerde trage weg. Blijf in de bocht naar links meevolgen. Het pad gaat langzaam heuvelopwaarts. Ga rechtsaf op Weehage en sla meteen linksaf op een geasfalteerde trage weg. Geleidelijk aan ontvouwt zich een prachtig 360° – uitzicht over de omgeving. Iets lager op je rechterkant bevindt zich de begraafplaats Molenkouter, met daarachter een natuurbegraafplaats waar biologisch afbreekbare asurnen worden begraven. De Molenkouter dankt zijn naam aan Molen Beurms, een olie- en korenmolen die in 1925 werd afgebroken. De molen staat op de Ferrariskaart. In 1520 was er voor het eerst sprake van een windmolen op deze plek. Sinds 1818 ging de molen over van vader op zoon Beurms, vandaar de naam.

Het witte goud

Aan het volgende kruispunt van trage wegen neem je rechts het stijgende pad richting Letterhoutem. Het puntje van de kerktoren steekt net boven de heuvelkam uit. Dwars de **Keiberg** en ga rechtdoor op **Letterhoutemdorp**. Meteen rechts van je ligt het sinds jaren verlaten **Sint-Pietershof (3)**.

Het Sint-Pietershof

3

In de middeleeuwen was de Gentse Sint-Pietersabdij de grootste grootgrondbezitter van Letterhoutem. De abdij bezat maar liefst zeventien pachthoeves in Letterhoutem, waarvan het Sint-Pietershof het grootste was. Het stond ook wel bekend als het Hof te Letterhoutem. Op de kaart van de Ferraris domineert de hoeve samen met de kerk het centrum. Van de straat Keiberg was toen nog geen sprake. Na de Franse Revolutie werd de grond rondom het Sint-Pietershof langzaamaan verkaveld. Ook de boomgaard ten westen van de boerderij verdween. Het Sint-Pietershof bleef een landbouwbedrijf tot 1977.

Foto © MAF

Voor de kerk is wijkagent Raymond Van Den Berghe (1902 – 1986) vereeuwigd als standbeeld. Hij heeft zelf de onthulling van het beeld nog meegemaakt in 1978. Raymond moest tot 1954 na de hoogmis op de roepsteen nieuws van de overheid of internationale gebeurtenissen wereldkundig maken. Hij trok de aandacht door met zijn bel te luiden.

Het grondplan van de kerk en het eivormige kerkhof is nog net zoals het is getekend op de Ferrariskaart. De Heilige Kruisverheffingkerk dateert van 1946. De vorige kerk op exact dezelfde plek brandde volledig af na een blikseminslag in de nacht van 21 op 22 juni 1936. De brand was zo hevig dat zelfs de klokken smolten. De Duitse bezetter legde de wederopbouw regelmatig stil waardoor het zo lang duurde voor de nieuwe kerk af was.

Nog op het pleintje voor de kerk staat een luisterbox met het verhaal van 'het witte goud van Houtem'. De witloofteelt in volle grond was lange tijd een belangrijke landbouwactiviteit in Letterhoutem. Het was de pientere seizoensarbeider Jan De Pauw die de groente in 1909 leerde kennen in Evere. In zijn kielzog begonnen verschillende anderen de lekkernij te telen. Vanaf de jaren 1980 deed de hydroteelt de meeste telers de das om.

Bloemrijke hooiweiden

Ga rechtsaf in de **Kerkstraat** en aan de T-splitsing linksaf op **Klein Zottegem**. Wat verder ga je rechtsaf op **Rot**. Waar de straat naar rechts draait, hou je rechtdoor aan op de met kiezelsteentjes half verharde weg die je terug tussen de akkers en de weiden brengt. Aan de eerste splitsing hou je rechtdoor aan en daal je af in de Smoorbeekvallei. De Smoorbeek is een zijbeek van de Cotthembeek. Op het laagste punt kom je op een T-splitsing waar je rechts afslaat. Dit groene stiltegebied van zo'n 34 hectare is ontstaan dankzij de ruilverkaveling die een aantal jaar geleden plaats vond in Sint-Lievens-Houtem.

In het voorjaar en de zomer staan de bloemrijke hooilanden in bloei. De vallei staat bekend om zijn vele vlinders die hier de ideale biotoop vinden. Het laagste deel van het pad kan er drassig bij liggen. Soms wordt door Natuurpunt gehakseld hout gestrooid. Negeer alle zijwegen en hou rechtdoor aan tot op een nieuwe T-splitsing. Ga rechtsaf en sla linksaf op Rot. Je wordt er meteen opgeslokt door een holle weg, ontstaan door erosie en eeuwenlang gebruik.

Romeinse weg

De straat klimt geleidelijk aan tot op de **Baleiberg (4)**, met zijn 83 meter het hoogste punt van de gemeente. Een 3 meter hoge bronzen Romeinse soldaat houdt er de wacht. Er is ook een picknickbank.

Foto © Lutgard De Sutter

Foto © MAF

De Baleiberg

4

Hier stond vanaf 1596 de galg. Vreemd dat dit niet te zien is op de Ferrariskaart. Op andere plekken werd wel nauwgezet elke galg opgenomen op de kaart. Op de kaart van Sanderus uit 1645 is de galg wel te zien. Doodstraffen werden vanaf de tweede helft van de 17de eeuw niet meer zo vaak uitgevoerd, omdat het recht om een doodsvonnis uit te spreken toen al een tijd niet meer bij de plaatselijke heer lag. Vermoedelijk stond de galg er dus niet meer in de tweede helft van de 18de eeuw. De naam van de Baleiberg komt ook van de rechtspraak. 'Banlo' betekent zoveel als bos waar recht werd gesproken. Je herkent er ook de woorden balie en baljuw in.

Wat doet die Romeinse soldaat hier? De Romeinse heirbaan tussen Tongeren en Wervik passeerde via de heuvelkam. Heel zeker is dat niet, maar er zijn wel veel indirecte bewijzen gevonden. Zo werden in de buurt de fundamenten van drie Gallo-Romeinse villa's, aardewerk en enkele Romeinse munten opgegraven. Onder de baan zijn witte kiezelsteentjes gevonden die wel vaker door de Romeinen werden gebruikt om in de landelijke gebieden hun wegen te verstevigen. De weg zou zijn aangelegd tijdens de regeerperiode van Keizer Augustus (27 voor Christus – 14 na Christus).

Draai rechts mee op de Oude Heerweg, de voormalige 'Grand chemin d' Alost à Audenaerde'. Je stapt hier over de heuvelkam, met links een prachtig uitzicht op de glooiende Vlaamse Ardennen. Na een licht dalende knik ga je over een brug om meteen links een dalend pad naar de **Tramroute** te nemen. Hier ga je linksaf, onder de brug door.

Tegelpaden

Op de Ferrariskaart is van dit pad nog geen spoor. Je kan er wel zien dat de spoorweg-maatschappij bij de aanleg de grens van de percelen heeft gekozen. De tramlijn werd aangelegd in 1903. Hier spoorde de stoomtram van Gent naar Geraardsbergen. Dezelfde lijn dwars je ook tijdens de Ferrariswandeling in Moortsele. Begin jaren 1950 werden de sporen opgebroken, omdat de concurrentie met het busvervoer niet meer houdbaar was. Nu is het een verhard wandel- en fietspad. Op de hellingen naast het pad groeien bomen en struiken. Stap door tot aan de **Sint-Lievenskapel (5)**.

De Sint-Lievenskapel

5

In 1640 was het tijd om de Livinusverering nieuw leven in te blazen. Daar moest de bouw van de Sint-Lievenskapel naast een bronnetje bij helpen. De spirituele nabijheid van de heilige maakte het water meteen geneeskrachtig. Het verhaal gaat dat Livinus op deze plek rustte toen hij van Sint-Lievens-Esse naar Sint-Lievens-Houtem trok. Meteen na de bouw kwamen bedevaarders ook tot hier op de Kapellekouter om er de genezing van reuma, koorts, jicht en voet- en handkwalen af te smeken. De kapel staat op de Ferrariskaart. Het beeld van Livinus in de kapel dateert van 1702. Het huidige uitzicht van de kapel is neogotisch.

Foto © Bob Van Mol >

Foto © gemeente Sint-Lievens-Houtem

Foto © MAF

Hier ga je rechtsaf op een tegelpad langs de rand van de Kapellekouter. Af en toe stap je onder de laaghangende takken van sparren door. Sla linksaf aan de T-splitsing. Het pad slingert verder tussen de huizen en wordt geleidelijk aan breder. Ga op de **Kapellekouter** rechtsaf. Ter hoogte van huisnummer 10 neem je links opnieuw een tegelpad. Dwars de **Diepestraat** en ga er rechtdoor op de recent geasfalteerde straat van een woonuitbreidings-gebied. Je stapt hier opnieuw over de Cotthembeek. Aan de T-splitsing ga je rechtsaf in de **Kloosterstraat**. De grote school op je rechterkant kwam er pas op het einde van de 19de eeuw. Aan het einde van de Kloosterstraat kom je terug uit op het **Marktplein** van Sint-Lievens-Houtem.

Dorst gekregen van deze wandeling?
Dan raden we je deze horecazaken aan:

Café Bij Kleine Mien, Marktplein 6,
Sint-Lievens-Houtem. Gesloten op woensdag. Actief op Facebook.

Café-resto De Gouden Leeuw, Marktplein 56,
Sint-Lievens-Houtem. Gesloten op maandag.
www.irmadevos.be

Café 't Champetterke, Letterhoutemdorp 6,
Letterhoutem. Gesloten op woensdag. Actief op Facebook.

